

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԴՈՂՈՍՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ 2015

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИНСТИТУТ АРМЕНОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ**

ВАРУЖАН ПОГОСЯН

БИБЛИОГРАФИЯ

Ереван
Лусакн
2015

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Երևան
Լուսակն

2015

ՀՅԴ 01:93/94

ԳՄԴ 91.9:63

Պ 797

**Հրատարակվում է Վարուժան Արամազդի Պողոսյանի
ծննդյան 60-ամյակի առիթով**

Публикуется в связи с 60-летием со дня рождения

Варужана Арамаздовича Погосяна

Ներածական խոսքը՝

Պ. Հ. Հովհաննիսյանի և Ա. Ն. Հայրունու

Պողոսյան Վարուժան

Պ 797 Կենսամատենագիտություն / Վ. Պողոսյան. –Եր.: Լուսակն
հրատ., 2015, 40 էջ:

Վարուժան Պողոսյանի կենսամատենագիտությունը ամփո-
փում է նրա աշխատությունների, թարգմանած և խմբագրած
գրքերի ու հոդվածների մատենագիտական ցանկը

ՀՅԴ 01:93/94

ԳՄԴ 91.9:63

© Վարուժան Պողոսյան , 2015

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱՐԱՄԱԶԴԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Կյանքի և գիտական գործունեության ուրվագիծ

Երևանի պետական համալսարանի Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ցեղասպանագիտության բաժնի վարիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր Վարուժան Պողոսյանը ծնվել է 1955 թ. փետրվարի 10-ին Երևանում, մտավորականների ընտանիքում:

Նրա մայրը՝ բանասիրական գիտությունների թեկնածու Մարգո Մխիթարյանը (1920-2001) վաստակաշատ գիտնական էր, մեծաթիվ աշխատությունների, այդ թվում հինգ արժեքավոր մենագրությունների հեղինակ, որոնք նվիրված են XIX դարի հայ մամուլի և հասարակական մտքի պատմությանը: Դեռևս մանկուց Վ. Պողոսյանը հասակ է առել և դաստիարակվել գիտական միջավայրում, շփվել ականավոր պատմաբանների հետ, որոնց թվում էին Բորիս Պիոտրովսկին, Աշոտ Հովհաննիսյանը, Մկրտիչ Ներսիսյանը, Լևոն Խաչիկյանը և այլք:

1962-1972 թթ. Վ. Պողոսյանը ուսանել է Երևանի Եղիշե Զարենցի անվան թիվ 67 անգլիական թեքում ունեցող միջնակարգ դպրոցում, իսկ 1972-1977 թթ.՝ ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետում: Ուսանողական տարիներին պարբերաբար գիտական շփումներ է ունեցել նշանավոր պատմաբաններ Աբգար Հովհաննիսյանի (1908-1991) և Մկրտիչ Ներսիսյանի (1910-1999) հետ և ըստ այդմ՝ նրա գիտական հետաքրքրությունները կենտրոնացել են նոր դարի պատմության վրա:

1978-1980 թթ. Վ. Պողոսյանը ուսումը շարունակել է Մոսկվայում, ԽՍՀՄ ԳԱ ընդհանուր պատմության ինստիտուտի աս-

պիրանտուրայում և մասնագիտացել Ֆրանսիայի նոր դարի պատմության բնագավառում: Այստեղ նրան բախտ է վիճակվել ուսանել միջազգային ասպարեզում լայն ճանաչում ունեցող և մեծ հեղինակություն վայելող խորհրդային նշանավոր պատմաբան Վիկտոր Դալինի (1902-1985) ղեկավարությամբ: Այդուհանդերձ, բացի նրանից նա իր ուսուցիչներ է համարում XVIII դարի ֆրանսիական հեղափոխության պատմության երկու խոշորագույն մասնագետների ևս, համապատասխանաբար խորհրդային և ֆրանսիացի պատմաբաններ Ալբերտ Մանֆրեդին (1906-1976) և Ժակ Գոդշոյին (1907-1989): Ի դեպ, նրանցից առաջինի հետ նա ունեցել է կարճատև մի հանդիպում, նրա անժամանակ վախճանից ընդամենը մի քանի ամիս առաջ, երբ դեռևս ուսանողի կարգավիճակով մեկնել է Մոսկվա՝ նրա հետ ծանոթանալու համար, իսկ երկրորդի հետ գտնվել է սոսկ երկարատև նամակագրության մեջ (խորհրդային պատմաբաններին նման ճակատագիր էր վիճակված): «Դիրեկտորիայի ներքին քաղաքականությունը (ֆրյուկտիդորի 18-ի հեղաշրջումը)» թեմայով գրված թեկնածուական ատենախոսությունը նա պաշտպանել է 1988 թ. ԽՍՀՄ ԳԱ ընդհանուր պատմության ինստիտուտում:

1981-1992 և 1999-2010 թթ. Վ. Պոդոյանը աշխատել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում, իսկ սկսած 2011 թվականից առ այսօր աշխատում է Երևանի պետական համալսարանի Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտում: 1996-1999 թթ. եղել է ՀՀ Ազգային գրադարանի տնօրենի օգնական, այնուհետև՝ գիտական աշխատանքների գծով փոխտնօրեն:

Վ. Պոդոյանը բազմակողմանի զարգացած, գիտական բարձր մակարդակ, լայն էրուդիցիա, մեծ աշխատունակու-

թյուն և բեղմնավոր գրիչ ունեցող արհեստավարժ պատմաբան է: Նրա, ինչպես խորհրդային պատմաբանների ավագ սերնդի ներկայացուցիչների մեծամասնության, այդ թվում նաև նրա ուսուցիչներից երկուսի, գիտական հետաքրքրությունները կենտրոնացված են եղել երկու տարբեր թեմաների վրա: Նրա պարագայում խոսքը վերաբերում է XVIII դարի ֆրանսիական հեղափոխության և Հայոց ցեղասպանության պատմության ու պատմագրության առանցքային հիմնախնդիրներին: Ֆրանսիական հեղափոխության պատմությանը և պատմագրությանը, ինչպես նաև XVIII դարի վերջի և XIX դարի սկզբի հայֆրանսիական առնչություններին նվիրված նրա գրքերը, լայն ճանաչում են գտել ժամանակակից ռուս և ֆրանսիացի պատմաբանների շրջանում, որոնցից ոմանք դրանք գրախոսել են ռուսական և ֆրանսիական հեղինակավոր գիտական հրատարակություններում:

Մ. Ներսիսյանի ղեկավարությամբ Վ. Պողոսյանը Հայոց ցեղասպանության պատմության հիմնահարցերով սկսել է զբաղվել 1981 թվականից: Սկզբում նրան հետաքրքրել են 1919-1922 թթ. Օսմանյան կայսրությունում տեղի ունեցած հայկական կոտորածների մանրամասները, իսկ հետագայում ուշադրությունը բևեռել է գլխավորապես 1894-1896 թթ. համիդյան և 1909 թ. կիլիկյան կոտորածների ուսումնասիրության ասպարեզում XIX դարի վերջի և XX դարի սկզբի ֆրանսիական պատմագրության նվաճումների ու ելևէջների վրա: Այս թեմաներին նվիրված մենագրություններում նա առաջին անգամ հանգամանորեն քննական վերլուծության է ենթարկել ֆրանսիացի պատմաբանների, քաղաքական և հոգևոր-եկեղեցական գործիչների ներդ-

րումը 1894-1909 թթ. հայկական կոտորածների պատմության ուսումնասիրության ասպարեզում: Հարկ է մատնանշել, որ նա առաջինն է բացահայտել 1890-ական թվականների երկրորդ կեսին Ֆրանսիայում սկիզբ առած Հայոց ցեղասպանության պատմագրության ժխտողական ուղղության ակունքները: Ռուբեն Սաֆրաստյանը նրա «Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը ֆրանսիական պատմագրության և հասարակական-քաղաքական մտքի գնահատմամբ (XIX դարի վերջ-XX դարի սկիզբ)» (Երևան, 2011) մենագրությունը բնութագրել է իբրև «ծանրակշիռ ներդրում Հայոց ցեղասպանության պատմագրության մեջ» («Հայկազեան հայագիտական հանդես», 2012, հ. ԼԲ., էջ 525): Ի դեպ, Վ. Պողոսյանն այս թեմայի հիման վրա է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2009 թ. պաշտպանել իր դոկտորական ատենախոսությունը:

Հայոց ցեղասպանության պատմությունը վերջին տասնամյակներում ընդգրկվել է պատմագիտության նոր մասնաճյուղի՝ ցեղասպանագիտության ուղեծրում, որը սկզբնավորվել է ԱՄՆ-ում և Իսրայելում: Վ. Պողոսյանը Հայաստանի հանրապետության այն սակավաթիվ պատմաբաններից է, ով Հայոց ցեղասպանության պատմության հիմնախնդիրները քննարկում է ցեղասպանության իբրև երևույթի մասնագետների առաջադրած հայեցակարգային տեսակետների հենքի վրա:

Անժխտելի է Վ. Պողոսյանի ներդրումը ոչ միայն 1920 թ. Մարաշում և 1922 թ. Զմյուռնիայում տեղի ունեցած հայկական կոտորածների պատմությանը նվիրված այլալեզու փաստաթղթերի ժողովածուներ հրատարակելու, այլև Հայոց ցեղասպանության գործընթացի տարբեր դրվագներին նվիրված ֆրան-

սիացի և ամերիկացի բազմաթիվ հեղինակների (Ժ. Բրեզոլ, Ա. Ադոսիդես, Ա. Բարբի, Ռ. Լամբերթ և այլք) գրչին պատկանող՝ սկզբնաղբյուրային նշանակություն և մեծ կարևորություն ունեցող արժեքավոր գրքերը վերահրատարակելու գործում:

Որպես առանձնահատկություն Վ. Պողոսյանին բնորոշ է ակնածալից վերաբերմունքը թե՛ իր հանգուցյալ ուսուցիչների և թե՛ առհասարակ նախորդների հիշատակի հանդեպ: Այդ մասին են վկայում նրանցից շատերին նվիրված՝ Ռուսաստանում և Ֆրանսիայում լույս ընծայված նրա բազմաթիվ հոդվածներն ու հրապարակումները, որոնց մի մասը նա ամփոփել է 2011 թ. տպագրված «Պատմաբանների շրջապատում» խորագիրը կրող ժողովածուում: Նման վերաբերմունքի արտահայտություն է նաև 2009 թ. Աբգար Հովհաննիսյանի անտիպ հոդվածներն ընդգրկող ժողովածուի հրատարակումը՝ ակնանավոր պատմաբանի ծննդյան 100-ամյակի առիթով, որն արժանացել է ռուս պատմաբանների բարձր գնահատականին:

Մեծ է Վ. Պողոսյանի ավանդը թարգմանական գործի բարդ ասպարեզում: Ֆրանսերեն լեզվի հանդեպ տաժած մեծ սերը նրան դրդել է պարբերաբար բարձր մակարդակով թարգմանելու հայ ժողովրդի պատմության տարբեր ժամանակաշրջանների պատմությանը նվիրված եվրոպացի պատմաբանների, ինչպես նաև Նիկողայոս Ադոնցի, ֆրանսերեն լեզվով գրված մեծաքանակ աշխատությունները: Դրանց թվում հարկ ենք համարում առանձնացնել ֆրանսահայ պատմաբան Արթուր Պելլերյանի (1925-2005) աշխատասիրությամբ 1983 թ. Փարիզում լույս ընծայված «Մեծ տերությունները, Օսմանյան կայսրությունը և հայերը ֆրանսիական

արխիվներում (1914-1918)» փաստաթղթերի ստվարածավալ և արժեքավոր ժողովածուի թարգմանությունը: Անտարակոյս, հաշվի առնելով նշված հանգամանքները հայտնի պատմաբան Մանվել Զուլայանը (1929-2012) Վ. Պողոսյանին իրավամբ անվանել է «բացառիկ պատմաբան» («Հայկազեան հայագիտական հանդես», 2011, հ. IԱ., էջ 698):

Վ. Պողոսյանը վաղուց ի վեր սերտ և կայուն գիտական առնչություններ ունի արտասահմանյան մեծաթիվ նշանավոր պատմաբանների հետ: Այս հանգամանքը անտարակոյս նպաստել է նրա՝ իբրև՝ վերջերս ԵՊՀ ռեկտոր Արամ Սիմոնյանի հիմնադրած «Հայագիտության հարցեր» գիտական ամսագրի պատասխանատու քարտուղարի պարտականությունների կատարմանը: Նրա ջանքերի շնորհիվ այս ամսագրում պարբերաբար հանդես են գալիս եվրոպացի և ռուս հայտնի պատմաբաններ, այդ թվում Թեոսա Հոֆմանը, Ժիրայր Դեդեյանը, Ռայմոնդ Հ. Գևորգյանը, Բորիս Կագանովիչը և այլք: Նշենք նաև, որ Վ. Պողոսյանը «Ցեղասպանագիտական հանդես», «Գիտության գլոբուս» գիտական ամսագրերի խմբագրական խորհուրդների անդամ է:

Վ. Պողոսյանը բարձր պատասխանատվությամբ և հպարտությամբ է ներկայացնում հայ պատմագիտական միտքը միջազգային ու հանրապետական գիտաժողովներում:

Պետրոս Հովհաննիսյան

ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր

Աշոտ Հայրունի

ԵՊՀ հայոց պատմության ամբիոնի պրոֆեսոր

ВАРУЖАН АРАМАЗДОВИЧ ПОГОСЯН

Очерк жизни и научной деятельности

Заведующий отделом геноцидологии Института арменоведческих исследований Ереванского государственного университета, доктор исторических наук Варужан Арамаздович Погосян родился 10 февраля 1955 г. в Ереване в семье интеллигентов.

Его мать, кандидат филологических наук Марго Амбарцумовна Мхитарян (1920-2001), была видным ученым, автором многочисленных научных трудов, в том числе пяти ценных монографий, по истории армянской печати и общественной мысли XIX столетия. В.А. Погосян вырос и получил воспитание в научной среде, еще с детства он общался с выдающимися историками, среди которых были Б.Б. Пиотровский, А.Г. Иоаннисян, М.Г. Нерсисян, Л.С. Хачикян и др.

В 1962-1972 гг. В.А. Погосян учился в ереванской средней школе с английским уклоном № 67 имени Егише Чаренца, в 1972-1977 гг. – на историческом факультете Ереванского государственного университета. В студенческие годы он поддерживал постоянные научные связи с крупными историками А.Р. Иоаннисяном (1908-1991) и М.Г. Нерсисяном (1910-1999). Поэтому его научные интересы были сосредоточены на новой истории.

В 1978-1980 гг. В.А. Погосян продолжил свою учебу в Москве, в аспирантуре Института всеобщей истории АН СССР по специальности «Новая история Франции». Здесь ему посчастливилось проходить обучение под руководством Виктора Моисеевича Далина (1902-1985), историка, пользующегося широким мировым признанием и имеющего непререкаемый авторитет в международных научных кругах. Тем не менее, помимо него, он считал своими учителями еще двух крупнейших специалистов по истории Французской революции XVIII столетия,

Альберта Захаровича Манфреда (1906-1976) и Жака Годшо (1907-1989), представителей советской и французской исторической науки. К слову сказать, с первым из них он имел короткую встречу за несколько месяцев до его безвременной кончины, когда будучи еще студентом, поехал в Москву, чтобы познакомиться с ним, а со вторым состоял только в многолетней переписке (такова была участь советских историков). Свою кандидатскую диссертацию на тему «Внутренняя политика Директории (переворот 18 фрюктидора)» он защитил в 1988 г. в Институте всеобщей истории АН СССР.

В 1981-1992 и 1999-2010 гг. В.А. Погосян работал в Институте истории Национальной Академии наук Армении, а с 2011 г. по сей день работает в Институте арменоведческих исследований Ереванского государственного университета. В 1996-1999 гг. он работал в Национальной библиотеке Армении, сначала помощником директора, затем заместителем директора по научной работе.

В.А. Погосян многосторонне образованный, профессиональный историк высокого уровня, обладающий обширной эрудицией и работоспособностью и имеющий плодотворное перо. Он, как и подавляющее большинство представителей старшего поколения советских историков, в том числе двое из его учителей, сосредоточил свои научные интересы на двух различных темах. В его случае речь идет об истории и историографии Французской революции XVIII столетия и Геноцида армян. Его книги, посвященные истории и историографии Французской революции, а также армяно-французским отношениям конца XVIII – начала XIX столетий, нашли широкое признание у современных российских и французских историков. Некоторые из них написали рецензии на эти книги в авторитетных российских и французских научных изданиях.

Проблемами истории Геноцида армян В.А. Погосян стал заниматься с 1981 г., под руководством М.Г. Нерсисяна. Сначала он интересовался подробностями армянских погромов в Османской империи в 1919-1922 гг., а потом сосредоточил свое внимание главным образом на достижениях, взлетах и падениях французской историографии конца XIX и начала XX столетий в области изучения гамидовских погромов 1894-1896 гг. и истребления киликийских армян в 1909 г. В монографиях, посвященных этим темам, он впервые подверг доскональному критическому анализу вклад французских историков, а также политических и религиозных деятелей в области исследования истории армянских погромов 1894-1909 гг. Следует отметить, что он впервые выявил истоки историографического направления, возникшего во второй половине 1890-х гг. во Франции, отрицающего достоверность Геноцида армян. Рубен Сафрастян охарактеризовал его монографию «Первый этап Геноцида армян в оценке французской историографии и общественно-политической мысли (конец XIX – начало XX века» (Ереван, 2011) как «весомый вклад в историографию Геноцида армян» («Арменоведческий журнал Айказян», 2011, т. 52, с. 525, на армянском языке). К слову, на основе этой темы в 2009 г. он защитил в Институте истории НАН Армении докторскую диссертацию.

За последние десятилетия история Геноцида армян стала составной частью новой отрасли исторической науки – геноцидологии, возникшей в США и Израиле. В.А. Погосян является одним из немногочисленных историков Армении, который изучает проблемы истории Геноцида армян на основе выдвинутых геноцидологами концептуальных подходов.

Неоспорим вклад В.А. Погосяна не только в дело издания сборников документов на европейских языках по истории армянских погромов 1920 г. в Мараше и 1922 г. в Измире, но и

переиздания ценных книг и брошюр источниковедческого характера, принадлежащих перу многих французских и американских авторов (Ж. Брезол, А. Адоссидес, А. Барби, Р. Ламберт и др.).

В.А. Погосяну присуща одна особенность – почтительное отношение к памяти своих учителей и предшественников. Об этом свидетельствуют его многочисленные статьи и публикации, изданные в России и Франции, часть которых он включил в сборник статей «В окружении историков» (Ереван, 2011). Проявлением такого отношения является также издание сборника неопубликованных статей А.Р. Иоаннисяна («Неизданные произведения», Ереван, 2009), приуроченное к столетию со дня рождения этого выдающегося историка. Сборник был высоко оценен российскими историками.

Отметим также вклад В.А. Погосяна в сложную область переводческой работы. Большая любовь к французскому языку, сподвигла его к регулярному осуществлению высококлассных переводов с французского на армянский многочисленных трудов европейских историков, а также Николая Адонца, посвященных различным периодам истории армянского народа. Считаю целесообразным выделить среди них перевод объемного и ценного сборника документов «Великие державы, Османская империя и армяне во французских архивах (1914-1918 гг.)», опубликованного в 1983 г. в Париже французским историком армянского происхождения Артуром Пейлеряном (1925-2005). Именно поэтому, имея ввиду отмеченные обстоятельства, известный армянский историк М.К. Зулалян (1929-2012) по праву назвал В.А. Погосяна «исключительным историком» («Арменоведческий журнал Айказян», 2011, т. 51, с. 698, на армянском языке).

С давних пор В.А. Погосян поддерживает тесные и стабильные научные связи со многими известными зарубежными

историками. Это обстоятельство несомненно способствовало исполнению им обязанностей в качестве ученого секретаря основанного недавно ректором ЕГУ А.Г. Симоняном журнала «Вопросы арменоведения». Благодаря его усилиям в этом журнале регулярно печатаются известные европейские и российские историки, в том числе Тесса Гофман, Жирайр Дедеян, Раймонд А. Кеворкян, Б.С. Каганович и др. Отметим также, что В.А. Погосян является членом редакционной коллегии научных журналов «Журнал геноцидологии», «Глобус науки».

В.А. Погосян с высокой ответственностью и гордостью представляет армянскую научную мысль на международных и республиканских конференциях.

Петрос Оганисян

*Заведующий кафедрой истории армянского народа ЕГУ,
профессор*

Ашот Айруни

Профессор кафедры истории армянского народа ЕГУ

**ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ ՏՊԱԳԻՐ
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ**

1976

Սովետական պատմագրության պարծանքը (ակադեմիկոս Մ. Վ. Նեչկինայի ծննդյան 75-ամյակի առթիվ) // Երևանի համալսարան, 20 մարտի

Գիտության անխոնջ մշակը (պրոֆեսոր Ա. Զ. Մանֆրեդի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Երևանի համալսարան, թիվ 3, էջ 60-62

1977

«Եվրոպա» շաբաթաթերթի մի հաղորդման մասին // Երևանի համալսարան, թիվ 3, էջ 44

1979

Чувд. (Сост.) Дополнение к библиографии трудов А.З. Манфреда и к литературе о нем // История и историки – 1976, М., с. 395-397 (совместно с С.Н. Гурвич)

1980

Переворот 18 фрюктидора // ԲԵՀ, թիվ 2, էջ 178-188

1981

Նորահայտ փաստաթղթեր Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանին միացման մասին // ԼՀԳ, թիվ 7, էջ 109-114

1982

Виктор Далин (к 80-летию со дня рождения) // Երևանի համալսարան, թիվ 1, էջ 44-45

Армянин Уанис Петро – мамелюк Наполеона // ԼՀԳ, թիվ 3, էջ 86-94 (Վ. Միքայելյանի հեղինակակցությամբ)

Павел I и Людовик XVIII // ФЕ – 1980, М., с. 204-210

Գրախոս. (Քս.) Դ.Ս. Черткова, Гракх Бабеф во время термидорианской реакции, М., 1980 // ВИ, № 8, с. 145-146

1983

Материалы о телохранителе Наполеона – армянине мамелюке Рустаме // ԼՀԳ, թիվ 7, էջ 77-90

1984

Գրախոս. (Քս.) Геноцид армян в Османской империи. Сборник документов и материалов, второе издание, Ереван, 1982 // Բանբեր Հայաստանի արխիվների, թիվ 2, էջ 209-214

1985

Директория в исторической литературе // ФЕ – 1983, М., с. 237-254

Мамелюк Наполеона Рустам // Коммунист (Ереван), 7 июля (совместно с В. Микаеляном)

«Զեխական պատմագիտական հանդեսը»՝ «Հայերի ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրությունում» ժողովածուի մասին // ԼՀԳ, թիվ 6, էջ 90-91

Միսակ Մանուշյանի նամակները // Նույն տեղում, թիվ 7, էջ 90-92

1987

Внутренняя политика Директории (перворот 18 фрюктидора). Автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических наук, М., 21 с.

«Загадка» маршала Мюрата // НиНИ, № 3, с. 223-227

1988

Роялисты, Директория и выборы 1797 года // НиНИ, № 2, с. 247-262

Чაყაი. (Сост.) Дополнение к библиографии трудов А.З. Манфреда и к литературе о нем // ФЕ – 1986, М., с. 257-262

Խմբ. (Ред.) Ս. Զ. Մանֆրեդ, Երեք դիմանկար Ֆրանսիական մեծ հեղափոխության դարաշրջանի, Երևան, 531 էջ

1989

Мамелюк Наполеона Рустам // НиНИ, № 2, с. 226-229

Виктор Моисеевич Далин (1902-1985) // Там же, № 5, с. 174-188 (совместно с З.С. Белоусовой)

Альберт Захарович Манфред (1906-1976) // Грузия и страны Европы (политические, экономические, культурные связи), IV, Тбилиси, с. 177-178 (совместно с И.М. Табагуа)

Марк-Антуан Жюльен // ВИ, № 11, с. 144-149

Журнал «Новая и новейшая история» о Великой французской революции // Преподавание истории в школе, № 6, с. 60-67

О некоторых аспектах истории Французской революции // Актуальные проблемы истории Великой французской революции, М., с. 197-201

Փրիմուն. (Ред.) J. Godechot, La Révolution française. Chronologie commentée, 1787-1799, Paris, 1988 // НиНИ, № 6, с. 204-205

Շաղւ. (Ըստ.) Библиография трудов А.З. Манфреда и литература о нем // Грузия и страны Европы (политические, экономические, культурные связи), IV, Тбилиси, с. 179-202 (совместно с С.Н. Гурвич и М.И. Ковальской)

Խմբ. (Բեմ.) Յու. Վ. Բորիսով, Շառլ-Մորիս Թալէյրան, Երևան, 420 էջ

1990

Памяти Жака Годшо // НиНИ, № 1, с. 221 [без подписи]

Այսպէս կոչված Պյոտր մեծի «կտակի» մասին // Գոյաւարտ, 31 դեկտեմբերի

Փրաիսու. (Բեւ.) L'état de la France pendant la Révolution (1789-1799), Paris, 1988 // НиНИ, № 6, с. 224-226

Փրաիսու. (Բեւ.) В.А. Дунаевский, А.Б. Цфасман, Николай Михайлович Лукин, М., 1987 // АНRF, n° 281, p. 363-364

Փրաիսու. (Բեւ.) Л.А. Пименова, Дворянство накануне Великой французской революции, М., 1986 // Ibid., n° 281, p. 364-366

Փրաիսու. (Բեւ.) Б.С. Итенберг, Россия и Великая французская революция, М., 1988 // Ibid., n° 281, p. 366-368

Խմբ. (Բեմ.) Վ. Գ. Տրուիանովսկի, Ծովակալի ճակատագիրը. տրիումֆ և ողբերգություն, Երևան, 333 էջ

1991

Вандаль // Армянский вопрос. Энциклопедия, Ереван, с. 90

Гуро // Там же, с. 155

Дипломатические документы. Армянские дела. Проекты реформ в Османской империи, 1893-1897 // Там же, с. 167

Եվս մեկ անգամ Պյոտր մեծի «կտակի» մասին // Փյունիք, 20 հունիսի

Գրախոս. (Քեզ.) Dictionnaire historique de la Révolution française, Paris, 1989 // ВИ, № 11, с. 227-229

1992

Абгар Рубенович Иоаннисян (1908-1991) // НиНИ, № 2, с. 222 [без подписи]

Chronique des ouvrages publiés à l'occasion du bicentenaire de la Révolution en Union Soviétique // АНRF, n° 288, p. 279-280

Գրախոս. (Քեզ.) Գ. Բարդակչյան, Հիտլերը և հայերի ցեղասպանությունը, Երևան, 1991 // Հայաստանի հանրապետություն, 5 մայիսի (Ռ. Օ. Սահակյանի հեղինակակցությամբ)

1993

Аннотированный указатель имен // *Е.В. Тарле, Талейран. Из мемуаров Талейрана, М., с. 290-316*

Գրախոս. (Քեզ.) В. Gainot, Dictionnaire des membres du Comité de Salut Public, Paris, 1990 // ВИ, № 4, с. 186-187

Գրախոս. (Քեզ.) П.П. Черкасов, Генерал Лафайет. Политический портрет, М., 1991 // АНRF, n° 291, p. 150-152

1994

Գրախոս. (Քեզ.) В.П. Смирнов, В.С. Посконин, Традиции Великой французской революции в идейно-политической жизни Франции, 1789-1989, М., 1991 // АНRF, n° 296, p. 359-361

1995

Vladimir Poskonine (1953-1994) // АНRF, n° 302, p. 639-640

1996

Չրախիւ. (Քը.) Դ.Մ. Կուգան-Բարանովսկի, Նափոլէոն և վաստ. (Քոքա կոնսուլստա), Բալասով, 1993 // AHRF, n° 306, p. 748-749

1997

Marc-Antoine Jullien et les élections de l'an VI. (À la mémoire de mon maître Victor Daline) // AHRF, n° 308, p. 305-320

Մի անտիպ փաստաթուղթ // ԼՀԳ, թիվ 3, էջ 174-176

1998

Չրախիւ. (Քը.) Ա.Յ. Կիւտինով, Րազմիշլէնիա աղլիչան օ Ֆրանսուզսկօյ ռեվօլյուցիօն, Մ., 1997 // AHRF, n° 312, p. 362-364

Չազմ. (Կօստ.) Բիբլիօգրափիա տրուօ Յիկտօր Մօիսէսէվիչա Դալինա և լիտէրատուրա օ նեմ (1902-1995) // Իստօրիկէսկէս էյյուդօ օ Ֆրանսուզսկօյ ռեվօլյուցիօն. Փադիա Յ.Մ. Դալինա (կ 95-լէտիյո սօ ճնյա ռօճճէնիյա), Մ., ս. 70-87

1999

Պատմաբանը, գիտության կազմակերպիչը, քաղաքացին // ՊԲՀ, թիվ 1, էջ 67-72

Ռուբէն Գարեգինի Սահակյան // ԼՀԳ, թիվ 1, էջ 207-209

Vladimir Dounaevski (1918-1998) // AHRF, n° 316, p. 399-400

2000

Յիկտօր Մօիսէսէվիչ Դալին (1902-1995) // Փօրտրէտօյ իստօրիկօն. Յրէյա և սյւճբօյ, տ. 2. Յսէօբաչա իստօրիա, Մ., ս. 416-425

Չրախիւ. (Քը.) Իստօրիկէսկէս էյյուդօ օ Ֆրանսուզսկօյ ռեվօլյուցիօն. Փադիա Յ.Մ. Դալինա (կ 95-լէտիյո սօ ճնյա ռօճճէնիյա), Մ., 1998 // AHRF, n° 319, p. 167-170

2001

Համիդեան կոտորածները ֆրանսիական հասարակական մտքի գնահատմամբ (ԺԹ. դարավերջ և Ի. դարասկիզբ) // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 411-456

Առաջաբան // Ալբեր Վանդալ, Հայերը և բարենորոգումները Թուրքիայում, Երևան, էջ 3-6

Առաջաբան // Մատերն Մյուրե, Մարաշի կոտորածը (1920 թ. փետրվար), Երևան, էջ 3-4

Առաջաբան // Ռենե Պյուռ, Զմյուռնիայի վախճանը, Երևան, էջ 3-4

2002

В.М. Далин, каким я его знал // ФЕ – 2002. Историки Франции. К 100-летию В.М. Далина (1902-1985), М., с. 8-20

Համիդյան կոտորածները և Ժորժ Կլեմանսոն // Ազգ, 24 ապրիլի

Համիդյան կոտորածները ֆրանսիացի ժամանակակիցների հրապարակային դասախոսություններում // ՊԲՀ, թիվ 2, էջ 47-70

Համիդյան կոտորածները և հայր Շարմետանը // Էջմիածին, թիվ Դ, էջ 72-80

2003

Համիդյան կոտորածները և աբբա Պիզանին // Էջմիածին, թիվ Գ-Դ, էջ 139-146

Գրախոս. (Քեյ.) Y. Ternon, Mardin 1915. Anatomie pathologique d'une destruction, Paris, 2003 // ՊԲՀ, թիվ 2, էջ 306-310

2004

Переворот 18 фрюктидора V года во Франции, Ереван, 181 с.
Հայիոյանքը փաստարկի սով է // Առավոտ, 14 հունվարի
Պատմագիտության, պատմագրության և դիլետանտիզմի
մասին // Հորիզոն, 17-23 փետրվարի

Հայոց ցեղասպանության լուսաբանումը ԺԹ. դարավեր-
ջի և Ի. դարասկզբի ֆրանսիական պատմագրության կողմից
// ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 317-366

Համիդյան կոտորածները և Պիեռ Քիյեառը // Էջմիածին,
թիվ Դ, էջ 55-67

Ֆրանսիական տպագիր սկզբնաղբյուրները 1894-1896 թթ.
հայկական կոտորածների մասին // Հայոց ցեղասպանության
պատմության և պատմագրության հարցեր, թիվ 9, էջ 100-121

Գուստավ Մելլիեն համիդյան կոտորածների մասին //
Նույն տեղում, էջ 152-159

2005

Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը ֆրանսիական
պատմագրության և հասարակական մտքի գնահատմամբ
(XIX դ. վերջ – XX դ. սկիզբ), Երևան, 272 էջ

Գրախոս. (Քեյ.) Մ. Զուլայան // Պատմություն և
կրթություն, 2006, թիվ 3-4, էջ 201-205, *Մ. Կարապետյան, Է.
Գևորգյան, Է. Մելքոնյան*, Հայոց ցեղասպանության առաջին
փուլի ֆրանսիական պատմագրությունը // Մանկավարժու-
թյան և հոգեբանության հիմնախնդիրներ, 2009, թիվ 2 (5), էջ
146-153

Հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի պատմությունը
Պիեռ Քիյեառի գնահատմամբ // Էջմիածին, թիվ Ա, էջ 97-104

Les religieux français et les massacres hamidiens // Գիտության գլոբուս, հ. 5, էջ 101-110

Նապոլեոնի հայազգի մամլուի Ռուստամը // Գիտության աշխարհում, թիվ 2, էջ 9-133

Մարշալ Մյուրատի առեղծվածը // Գիտության աշխարհում, թիվ 4, էջ 7-10

Գրախոս. (Քեյ.) Մ. Ներսիսյան, Հայոց ցեղասպանության անհերքելի փաստաթղթեր, Երևան, 2005 // ՊԲՀ, թիվ 2, էջ 307-311

Գրախոս. (Քեյ.) Ն. Հովհաննիսյան, Հայոց ցեղասպանությունը արաբական պատմագիտության քննական լույսի ներքո, Երևան, 2004 // Էջմիածին, թիվ Դ, էջ 148-154

Գրախոս. (Քեյ.) Տ. Սարուխանյան, Հայոց ցեղասպանությունը Օսմանյան Թուրքիայում և Մեծ Բրիտանիան (1915-1918 թթ.), Երևան, 2005 // Նույն տեղում, էջ 155-160

2007

1909 թ. հայկական կոտորածները Կիլիկիայում ֆրանսիական պատմագրութեան գնահատմամբ // ՀՀՀ, հ. ԻԷ., էջ 9-68

Հայոց ցեղասպանութեան ընկալումը Անրի Բարբիի կողմից // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 335-362

La discussion de la Question arménienne dans la Chambre des Députés aux années 1890 // Բազմալեզու, էջ 468-483

Գրախոս. (Քեյ.) H. Morgenthau, United States Diplomacy on the Bosphorus: The Diaries of Ambassador Morgenthau, 1913-1916. Compiled with an introduction by Ara Sarafian, Princeton and London, 2004 // Էջմիածին, թիվ Գ-Դ, էջ 97-105

2008

Абгар Рубенович Иоаннисян: портрет историка. (К 100-летию со дня рождения) // ФЕ – 2008. Англия и Франция – соседи и конкуренты, М., с. 246-258

Աբգար Հովհաննիսյան. պատմաբանի դիմանկարը // Ակադեմիկոս Աբգար Ռուբենի Հովհաննիսյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտություն, Երևան, էջ 7-23

Արտատպված է՝ ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 423-450

Ակադեմիկոս Աբգար Հովհաննիսյան: Ծննդյան 100-ամյակի առիթով // Ազգ, 14 հունիսի

Երկու խոսք // *Մ. Մխիթարյան, Նալբանդյանագիտության հարցեր*, Երևան, էջ 3-4

Պրախուն. (Քեչ.) Д.Ю. Бовыкин, Революция окончена? Итоги термидора, М., 2005 // АНRF, n° 352, p. 291-294

Պրախուն. (Քեչ.) А.В. Чудинов, Французская революция. История и мифы, М., 2007 // Ibid., n° 354, p. 256-258

Պրախուն. (Քեչ.) Французский ежегодник – 2007. Советская и французская историографии в зеркальном отражении: 20-80-е годы XX века, М., 2007 // Ibid., n° 354, p. 262-264

Պրախուն. (Քեչ.) Y. Ternon, Éclats de voix. Recueil de textes 1974-2005, Paris, 2006 // Էջմիածին, թիվ Դ, էջ 94-104

Շազվ. (Ըստ.) Библиография трудов А.Р. Иоаннисяна и литература о нем // ФЕ – 2008, М., с. 259-266

Շազվ. (Ըստ.) Ակադեմիկոս Աբգար Ռուբենի Հովհաննիսյանի տպագիր աշխատությունների մատենագիտություն, Երևան, 35 էջ

2009

Армяне – сподвижники Наполеона: история и мифы, Ереван, 142 с.

Գրախոս. (Քեչ.) Ս.Մ. Մուրադյան, Օ книге В.А. Погосяна «Армяне – сподвижники Наполеона: история и мифы» // «Արագаст», 2010, № 6, с. 92; *Մ.Մ. Շարապետյան* // ԼՀԳ, 2011, թիվ 3, էջ 302-304, *А.В. Чудинов* // НиНИ, 2011, № 5, с. 242-243; *P. Barral* // AHRF, 2011, n° 366, p. 185-186

1909 թ. հայկական կոտորածները Կիլիկիայում ֆրանսիական պատմագրության գնահատմամբ, Երևան, 144 էջ

Գրախոս. (Քեչ.) Մ. Շարապետյան, Է. Գևորգյան, Է. Մելքոնյան, Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլի ֆրանսիական պատմագրությունը // Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ, 2009, թիվ 2 (5), էջ 153-157

Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը ֆրանսիական պատմագրության և հասարակական մտքի գնահատմամբ (1895-1918 թթ.). Է.00.05 «Պատմագրություն, աղբյուրագիտություն» մասնագիտությամբ պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր, Երևան, 39 էջ

Համիդեան կոտորածների պատմության նենգափոխումը ֆրանսիական պատմագրության կողմից (Ի դ. երկրորդ կես – ԻԱ դ. սկիզբ) // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 293-316

Марк-Антуан Жюльен и выборы VI года // ФЕ – 2009. Левые во Франции, М., с. 119-138

L'image du génocide des Arméniens d'après Henry Barby // Tanulmányok az örmény népiertás témaköréből, Budapest, 56-68 old

Անաստաս Աստուխովս // *Ա. Աստուխովս*, Հայերը եւ երիտասարդ թուրքերը: Կիլիկիոյ կոտորածները, Հալէպ, էջ 10-14

Вместо введения // *А. Иоаннисян*, Неизданные произведения, Ереван, с. 5-21

Avant-propos // *G. Brézol*, Les Turcs ont passé là... Recueil de documents, dossiers, rapports, requêtes, protestations, suppliques et enquêtes établissant la vérité sur les massacres d'Adana en 1909. Préparé à la publication par Varoujean Poghosyan, Erevan, 2009, p. XI-XXII

Գրախոս. (Քեզ.) Հ. Մխմնյան, Հայերի զանգվածային կոտորածները Կիլիկիայում (1909 թ. ապրիլ), Երևան, 2009 // ՊԲՀ, թիվ 1, էջ 223-228

Գրախոս. (Քեզ.) Россия и Франция: исторический опыт XVIII-XIX веков. Материалы международной конференции, посвященной 100-летию А.З. Манфреда, 27-29 сентября 2006 г., М., 2008 // АНRF, n° 356, p. 255-257

Գրախոս. (Քեզ.) Французский ежегодник – 2008. Англия и Франция – соседи и конкуренты, М., 2008 // Ibid., n° 357, p. 207-209

Խմբ. (Քեզ.) G. Brézol, Les Turcs ont passé là... Recueil de documents, dossiers, rapports, requêtes, protestations, suppliques et enquêtes établissant la vérité sur les massacres d'Adana en 1909. Préparé à la publication par Varoujean Poghosyan, Erevan, 2009, p. XXIV+272 p.

Դաշմ. (Ըստ.) А. Иоаннисян, Неизданные произведения, Ереван, 188 с.

Խմբ. (Քեզ.) А. Иоаннисян, Неизданные произведения, Ереван, 188 с.

Գրախոս. (Քեզ.) Մ. Կարապետյան // ՊԲՀ, 2011, թիվ 1, էջ 332-333, *А.В. Чудинов* // НиНИ, 2011, № 5, с. 243; *А.В. Гордон* // ФЕ – 2011, М., 2011, с. 412-418

Շաղվ. (Cocm.) Abgar Ioannissian, De la pénétration en Orient des idées-Lumière du XVIIIe siècle // ՀՀՀ, հ. ԻԹ., էջ 287-295

2010

Les massacres des Arméniens de Marache en 1920 (recueil de documents). Documents réunis et présentés par Varoujean Poghosyan, Erevan, 163 p.

Գրախոս. (Քեզ.) Մ. Ջուլալեան // ՀՀՀ, 2011, հ. ԼԱ., էջ 697-699

Жак Годшо: взгляд со стороны // ФЕ – 2010. Источники по истории Французской революции XVIII в. и эпохи Наполеона, М., с. 410-432

Геннадий Семенович Кучеренко, каким я его помню // Там же, с. 433-441

Համիդեան կոտորածները Ի. դարի սկզբի ֆրանսիական պատմագրութեան քննական լոյսի ներքոյ // ՀՀՀ, հ. Լ., էջ 157-186

«Հայոց ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրությունում» փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածուի լոյս ընծայման նախապատմության շուրջ (ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանի ծննդյան 100-ամյակի առիթով) // ՊԲՀ, թիվ 1, էջ 234-244

Հայ ժողովրդի եվրոպացի նվիրյալները՝ Գևորգ Ե կաթողիկոսի գնահատմամբ // Էջմիածին, թիվ Դ, էջ 95-101

Ֆրանսիացի հայասեր գործիչները՝ Մատթեոս Իզմիրլեանի գնահատմամբ // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 495-504

Գրախոս. (Քեզ.) Французский ежегодник – 2009. Левые во Франции, М., 2009 // АНRF, n° 359, p. 242-244

Գրախոս. (Քեզ.) А. Тырсенко, Эмманюэль Жозеф Сийес и французская либеральная мысль его времени, М., 2005 // Ibid., n° 362, p. 191-192

Գրախոս. (Քր.) Ա.Յ. Գործոն, Великая французская революция в советской историографии, М., 2009 // Ibid., n° 362, p. 193-195

Գրախոս. (Քր.) Մ. Կարապետյան, Է. Գևորգյան, Է. Մելքոնյան, Տասնիններորդ դարի երկրորդ կեսի հայ ազգային-ազատագրական շարժման խորհրդահայ պատմագրությունը (1921-1991), Երևան, 2010 // ԼՀԳ, թիվ 1-2, էջ 489-493

Գրախոս. (Քր.) Ռուբեն Սաֆրաստյան, Օսմանյան կայսրություն. ցեղասպանության ծրագրի ծագումնաբանությունը (1876-1920 թթ.), Երևան, 2009 // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 522-530

Գրախոս. (Քր.) 1895 Massacres d'Arméniens. Alphonse Cillière, consul de France à Trébizonde. Texte présenté par Gérard Dédéyan, Claire Mouradian et Yves Ternon, Toulouse, 2010 // Էջմիածին, թիվ Ժ, էջ 141-146

Վառլամ (Վահրամ) Մարտիրոսեան (1928-2008) // ՀՀՀ, հ. Լ., էջ 655-656

2011

В окружении историков (сборник статей и рецензий), Ереван, 264 с.

Գրախոս. (Քր.) P. Barral // Revue historique, 2011, n° 659, p. 694-695 ; *D. Bovykine* // AHRF, 2011, n° 366, p. 183-185 ; *Ա.Տ. Նամազով* // ՓԵ – 2013, Մ., 2013, с. 358-362; *Տ.Է. Կյասով* // Известия Саратовского университета. Серия История. Международные отношения, вып. 1, 2013, т. 13, с. 113-115

Հայոց ցեղասպանության առաջին փուլը ֆրանսիական պատմագրության և հասարակական-քաղաքական մտքի գնահատմամբ (XIX դարի վերջ – XX դարի սկիզբ), երկրորդ, բարեփոխված հրատարակություն, Երևան, 355 էջ

Գրախոս. (Քեչ.) Ռ. Մաֆրաստեան // ՀՀՀ, հ. ԼԲ., 2012, էջ 521-525, Գ. Մելիքյան, Ս. Մաֆարյան // Արևելագիտության հարցեր, VIII, Երևան, 2013, էջ 413-418

Le désastre de Smyrne de 1922 (recueil de documents). Documents réunis et présentés par Varoujean Poghosyan, Erevan, 140 p.

Գրախոս. (Քեչ.) T. Malkidis // ՀՀՀ, հ. ԼԴ., 2014, էջ 575-576

Avant-propos // A. Adossidès, Arméniens et Jeunes-Turcs. Les massacres de Cilicie. Le texte d'autotypie est préparé à la publication par Varoujean Poghosyan, Erevan, p. X-XVII

Գրախոս. (Քեչ.) Французский ежегодник – 2010. Источники по истории Французской революции XVIII в. и эпохи Наполеона, М., 2010 // АНRF, n° 364, p. 271-274

Գրախոս. (Քեչ.) А.В. Чудинов, Жильбер Ромм и Павел Строганов. История необычного союза, М., 2010 // Ibid., n° 365, p. 217-219

Գրախոս. (Քեչ.) Հայկ Ղազարյան, Մոսկվայի և Կարսի 1921 թվականի պայմանագրերն ու նրանց ողբերգական դերը հայ ժողովրդի ճակատագրում, Երևան, 2010 // ՀՀՀ, հ. ԼԱ., էջ 700-707

Խմբ. (Քեժ.) A. Adossidès, Arméniens et Jeunes-Turcs. Les massacres de Cilicie. Le texte d'autotypie est préparé à la publication par Varoujean Poghosyan, Erevan, XVIII+102 p.

2012

К вопросу о полемике Альбера Матьеа с советскими историками // ФЕ – 2012. Двухсотлетний юбилей Отечественной войны 1812 года, М., с. 428-437

Համիդեան կոտորածները ֆրանսիական պատմագրութեան գնահատմամբ (Ի. դարի 70-ական թուականներ – ԻԱ. դարի սկիզբ) // ՀԱ, թիվ 1-12, էջ 231-270

Առաջաբան // *Ա. Աղբաղյան*, Հայեր և երիտթուրքեր. Կի-
լիկիայի կոտորածները, Երևան, էջ X-XIX

Préface // *R. Puaux*, La mort de Smyrne. Les derniers jours de
Smyrne, Erevan, p. 5-8

Французская революция и Первая империя сквозь призму
историографических споров. (О книге Э. Лёверса) // (*Պրաիլու.*
(*Քու.*) *H. Leuwers*, La Révolution française et l'Empire. Une France
révolutionnée (1787-1815), Paris, 2011) // ФЕ – 2012, М., с. 438-445

Պրաիլու. (*Քու.*) *С.Ф. Блуменау*, Революционные
преобразования Учредительного собрания во Франции в 1789-
1791 годах, Брянск, 2011 // АНRF, n° 370, p. 246-249

Պրաիլու. (*Քու.*) Россия – Франция: 300 лет особых отноше-
ний / Отв. ред. *Ю.И. Рубинский, М.Ц. Арзаканян*, М., 2010 //
Ibid., n° 370, p. 271-274

Շալվ. (*Ըօժ.*) *R. Puaux*, La mort de Smyrne. Les derniers
jours de Smyrne, Erevan, 108 p.

Խմբ. (*Քոժ.*) *R. Puaux*, La mort de Smyrne. Les derniers jours de
Smyrne, Erevan, 108 p.

2013

К вопросу о научном сотрудничестве В.М. Далина с А.З.
Манфредом // ФЕ – 2013. «Русская кампания» Наполеона:
события, образы, память, М., с. 344-357

1909 թ. կիլիկյան կոտորածները ֆրանսիական պատ-
մագրության քննական լույսի ներքո (համառոտ դիտարկում-
ներ) // Ցեղասպանագիտական հանդես, թիվ 1, էջ 118-127

Հայոց ցեղասպանության Ռենե Պինոնի հայեցակարգը //
Էջմիածին, թիվ Դ, էջ 87-95

En guise de préface // *Capitaine H. Seignobosc*, Turcs et
Turquie, Erevan, p. 7-12

En guise de préface // Les massacres hamidiens à travers le prisme des conférences des contemporaines français, Erevan, p. 5-10

Գրախոս. (Քեզ.) В.П. Тотфалушин, Саратовский край и наполеоновские войны: к 200-летию Отечественной войны 1812 года, Саратов, 2011 // АНRF, n° 373, p. 231-233

Գրախոս. (Քեզ.) В.Н. Земцов, 1812 год. Пожар Москвы, М., 2010 // Ibid., n° 373, p. 233-234

Մանուէլ Զուլալեան (1929-2012) // ՀՀՀ, հ. ԼԳ., էջ 533-536

Էմմա Բարայեան (1935-2012) // Նույն տեղում, էջ 536-538

Միքայէլ Սուրադեան (1941-2012) // Նույն տեղում, էջ 544-546

Դազմ. (Ըոցմ.) Karabagh Movement. Bibliography. Compiled by Alik Gharibyan and Varoujean Poghosyan, Yerevan, 50 p.

Դազմ. (Ըոցմ.) Les massacres hamidiens à travers le prisme des conférences des contemporaines français, Erevan, 176 p.

Խմբ. (Քեզ.) Les massacres hamidiens à travers le prisme des conférences des contemporaines français, Erevan, 176 p.

Խմբ. (Քեզ.) Capitaine H. Seignobosc, Turcs et Turquie, Erevan, 212 p.

2014

Анатолий Леруа-Болье об армянских погромах 1890-х годов // Россия и Франция: XVIII-XX века, вып. 11, М., с. 94-103

Հայոց ցեղասպանության հիմնախնդիրների լուսաբանումը կապիտան Սենյոբոսի կողմից // ԲԵՀ, Հայագիտություն, թիվ 1, էջ 3-13

Штрихи к портрету А.З. Манфреда // ФЕ – 2014. Жизнь двора во Франции от Карла Великого до Людовика XIV, М., с. 306-313

Письма А.З. Манфреда немецкому историку В. Маркову // НиНИ, № 5, с. 151-165

La correspondance entre Boris Porchnev et Albert Soboul. Un témoignage de l'amitié entre historiens soviétiques et français // АНRF, n° 376, p. 163-177

Les massacres de Diarbékir de 1895 : regard d'une sœur franciscaine // ՀՀ, թիվ 1, էջ 143-158

The Armenian Massacres of Cilicia in 1909 in the Elucidation of the *Times* // Նույն տեղում, էջ 159-168

Le chemin de Croix parcouru par un religieux arménien // Նույն տեղում, թիվ 2, էջ 182-195

Յոհաննէս Լեփսիուսի նամակը Արշակ Չոպանյանին // Նույն տեղում, թիվ 3, էջ 165-167

Новое исследование по истории франко-персидских отношений. О книге И. Амини «Наполеон и Персия» (*Գրախոս. (Քր.) I. Amini, Napoléon et la Perse. Les relations franco-persanes sous le Premier Empire dans le contexte des rivalités entre la France, l'Angleterre et la Russie, Paris, 2013*) // ФЕ – 2014, книга 2, Франция и Восток, М., с. 409-415

Գրախոս. (Քր.) Французский ежегодник – 2012. Двухсот-летний юбилей Отечественной войны 1812 года, М., 2012 // АНRF, n° 375, p. 218-221

Գրախոս. (Քր.) В.В. Рогинский, Борьба за Скандинавию. Международные отношения на Севере Европы в эпоху наполеоновских войн 1805-1815, М., 2012 // Ibid., n° 375, p. 221-224

Գրախոս. (Քր.) Участие армян в Отечественной войне 1812 года, Ереван, 2012 // Ibid., n° 377, p. 215-216

Գրախոս. (Քր.) А.В. Зотов, Главный соперник Наполеона. Великий генерал Моро, М., 2012 // Ibid., n° 377, p. 216-218

Գրախոս. (Քր.) Б.С. Каганович, Евгений Викторович Тарле. Историк и время, СПб, 2014 // Ibid., n° 378, p. 178-181

Գրախոս. (Քր.) А.В. Чудинов, Д.Ю. Бовыкин, Французская революция. В кн.: Всемирная история. Т. 4. Мир в XVIII веке, М., 2013, с. 644-706 // *Ibid.*, n° 378, p. 181-185

Գրախոս. (Քր.) Յեղասպանագիտական հանդես, 2013, թիվ 1 // ՀՀ, թիվ 2, էջ 218-224

Էդիկ Զոհրաբեան (1939-2013) // ՀՀՀ, հ. ԼԴ., էջ 609-611

Մհեր Կարապետեան (1939-2013) // Նույն տեղում, էջ 619-623

2015

Армяне – сподвижники Наполеона: история и мифы, второе издание, Ереван, 128 с.

Էջեր Հայոց ցեղասպանության պատմության և պատմագրության, Երևան, 380 էջ

En guise de préface // *H. Barby*, Au pays de l'épouvante. L'Arménie martyre, Erevan, p. 5-17

En guise de préface // *R. Pinon*, La suppression des Arméniens. Méthode allemande – travail turc, Erevan, p. 5-10

Editor's Preface // *R. Lambert*, Hadjin, and the Armenian massacres, Yerevan, p. 7-8

Le génocide des Arméniens et les religieux français // Du génocide des Arméniens à la Shoat. Typologie des massacres du XXe siècle. Sous la direction de Gérard Dédéyan, Carol Iancou, Toulouse, p. 273-284

Les lettres de Jacques Godechot à Albert Manfred et aux responsables de l'*Annuaire d'études françaises* // AHRF, n° 380, p. 133-147

Письма советских историков к А.З. Манфреду // ФЕ – 2015. К 225-летию Французской революции, М., с. 392-430

Корреспонденция Альбера Собоуля с Владимиром Сергеевичем Люблинским // Запад, Восток и Россия. История и

историк в ситуации интердисциплинарности. Вопросы всеобщей истории, вып. 17, часть II. Сборник научных и учебно-методических трудов (Ежегодник), Екатеринбург, с. 149-163

Новонайденные документы о бесчинствах и погромах кемалистов в Ахалкалакском уезде в 1921 г. // ՀՀ, թիվ 1, էջ 179-184

Письма Б.Б. Пиотровского к М.Г. Несрсисяну // Նույն տեղում, թիվ 3, էջ 174-178

Գրախոս. (Քեզ.) Ա. Постникова, Великая армия Наполеона на Березине: событие – память, СПб., 2014 // АНRF, n° 380, p. 171-174

Գրախոս. (Քեզ.) Е. Морозова, Мария Антуанетта, М., 2014 // Ibid., n° 380, p. 174-176

Գրախոս. (Քեզ.) Французский ежегодник – 2014, книга 2, Франция и Восток, М., 2014 // Ibid., n° 382, p. 186-189

Գրախոս. (Քեզ.) Н. Grkacharian, Hadjn, si on t'oublie... Mémoires, Chamigny, 2012 // ՀՀ, թիվ 1, էջ 206-210

Գրախոս. (Քեզ.) R.H. Kévorkian, Y. Ternon, Mémorial du génocide des Arméniens, Paris, 2014 // Նույն տեղում, թիվ 3, էջ 216-224

Հայոց ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան երախտաւոր պրոֆեսոր Հայկ Ղազարեանի մահը // ՀՀՀ, հ. ԼԵ., էջ 843-846

Памяти Д.М. Туган-Барановского // ФЕ – 2015. К 225-летию Французской революции, М., с. 473-474

Djoutchi Tougan-Baranovski (1948-2015) // АНRF, n° 382, p. 171-172

Խմբ. (Քեզ.) Р. Кеворкян, Геноцид армян. Полная история, М., 910 с.

Խւթ. (ՔԺ.) H. Barby, Au pays de l'épouvante. L'Arménie martyre, Erevan, 175 p.

Խւթ. (ՔԺ.) R. Pinon, La suppression des Arméniens. Méthode allemande – travail turc, Erevan, 57 p.

Խւթ. (ՔԺ.) R. Lambert, Hadjin, and the Armenian Massacres, Yerevan, 62 p.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ա. Վանդալ, Հայերը և բարենորոգումները Թուրքիայում, Երևան, 2001, 44 էջ

Մ. Մյուրե, Մարաշի կոտորածը (1920 թ. փետրվար), Երևան, 2001, 30 էջ

Ռ. Պյուռ, Զմյուռնիայի վախճանը, Երևան, 2001, 29 էջ

Ի. Օժէ, Սուրբ Պետրոսի մատի տեղափոխումը Հռոմից Հայաստան // Էջմիածին, 2002, թիվ Ա, էջ 92-104

Ն. Ադոնց, Դավիթ կյուրոպաղատ // ՊԲՀ, 2002, թիվ 3, էջ 3-47: Արտատպված է՝ Ն. Ադոնց, Երկեր, հինգ հատորով, հ. Ե, Երևան, 2012, էջ 372-413

Գ. Ուլուհոջյան, Գանձասարի կաթողիկոսությունն ըստ Երեմիա Չելեպի Քյոմուրճյանի քարտեզի (1691 թ.) // ՊԲՀ, 2003, թիվ 1, էջ 158-165

Զ. Տրախնա, Բանտարկության վայր Սասանյան կայսրությունում. Անհուշ բերդը // Նույն տեղում, էջ 186-202

Կ. Ա. Զիանկալինի, Հայերեն «Անհուշ» բերդ՝ Սոռաացության ամրոց. (Ստուգաբանական ծանոթագրություն) // Նույն տեղում, էջ 203-207

Մ.-Ա. Շևալիե, Լևոն Մեծագործի գերմանական ռազմավարությունը. տևտոնականների Կիլիկիայում հաստատվելու պարագան // Էջմիածին, 2003, թիվ Ժ-ԺԱ, էջ 108-117

Ա. Պելլերյան, Մեծ տերությունները, Օսմանյան կայսրությունը և հայերը ֆրանսիական արխիվներում (1914-1918): Փաստաթղթերի ժողովածու, հ I, Երևան, 2005, 484 էջ

Ա. Պեյլերյան, Մեծ տերությունները, Օսմանյան կայսրությունը և հայերը ֆրանսիական արխիվներում (1914-1918): Փաստաթղթերի ժողովածու, հ II, Երևան, 2005, 520 էջ

Մ.-Ա. Շևալիե, Կրոնաասպետական միաբանությունների ընկալումը՝ Արևելքի քրիստոնյաների (հայերի և ասորիների) կողմից (XII դարի սկզբից մինչև XIV դարի սկիզբը) // Ակադեմիկոս Նիկողայոս Մառ: Ծննդյան 140 և մահվան 70-ամյակների տարելիցի ժողովածու: Խմբագրությամբ Պ. Մ. Մուրադյանի, Երևան, 2005, էջ 59-91

Մ.-Ա. Շևալիե, Կիլիկիայում տաճարականների ներկայության հիմնախնդրի շուրջ // Պատմություն և կրթություն, 2006, թիվ 3-4, էջ 48-56

Ն. Ադոնց, Լիկանդոսի բանակաթեմը հայ-բյուզանդական հարաբերություններում // Էջմիածին, 2006, թիվ Ժ-ԺԱ, էջ 48-69: Արտատպված է՝ Ն. Ադոնց, Երկեր, հինգ հատորով, հ. Ե, Երևան, 2012, էջ 212-238

Մ.-Ա. Շևալիե, Ասպետական միաբանությունները և միջերկրածովյան Կիլիկիան (XII դարի կեսից մինչև XIV դարի վերջը) // Էջմիածին, 2007, թիվ Ժ, էջ 55-74

Մ.-Ա. Շևալիե, Կիլիկյան Հայաստանի և հոգևորասպետական միաբանությունների փոխհարաբերությունների պատմությունից, Երևան, 2007, 119 էջ

Ն. Ադոնց, Բյուզանդական Արևելքի ռազմական սահմանեզրերում: Հուսարներ, տրաբաններ, տասնակներ // Ն. Ադոնց, Երկեր, հինգ հատորով, հ. Գ, Երևան, 2008, էջ 398-402

Մ. Եվադեան, Տրդատի դարձը յոյն պատմիչների քննութեան լոյսի ներքոյ // ՀԱ, 2008, թիվ 1-12, էջ 79-90

Շ. Ռենու, Հայոց ծիսական տարվա զարգացումը VIII-XII դարերում ծիսական մեկնությունների և գրքերի հենքի վրա // ՊԲՀ, 2008, թիվ 3, էջ 77-102

Ն. Ադոնց, Հայաստանը Ք. ա. IV-I դարերում // Ն. Ադոնց, Երկեր, հինգ հատորով, հ. Դ, Երևան, 2009, էջ 431-511

Ն. Ադոնց, Արևելքը [և Հայաստանը] մակեդոնական կայսրության օրոք // Ն. Ադոնց, Տիգրան Մեծ. ուսումնասիրություններ, Երևան, 2010, էջ 7-94

Ա. Ադոսիդես, Հայեր և երիտթուրքեր. Կիլիկիայի կոտորածները, Երևան, 2012, XX+116 էջ

Մ.-Ա. Շևալիե, Կիլիկյան Հայաստանի և հոգևորասպետական միաբանությունների փոխհարաբերությունների պատմությունից, երկրորդ հրատարակություն, Երևան, 2013, 116 էջ

Ի. Տերնոն, Կիլիկիա 1909 թ.: Հնարավո՞ր էր արդյոք կանխագգալ ցեղասպանության սպառնալիքը // Ցեղասպանագիտական հանդես, 2013, թիվ 1, էջ 155-161

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

Բանբեր Երևանի համալսարանի – ԲԵՀ

Լրաբեր հասարակական գիտությունների – ԼՀԳ

Հայագիտության հարցեր – ՀՀ

Հայկազեան հայագիտական հանդես – ՀՀՀ

Հանդես ամսօրեայ – ՀԱ

Պատմաբանասիրական հանդես – ՊԲՀ

Вопросы истории – ВИ

Новая и новейшая история – НИНИ

Французский ежегодник – ФЕ

Annales historiques de la Révolution française – AHRF

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ВАРУЖАН ПОГОСЯН

БИБЛИОГРАФИЯ

Ստորագրված է տպագրության՝ 29.12.2015: Չափեր՝ 60x84 1/16:
Թուղթը՝ օֆսեթ № 1: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:
2,5 տպ. մանուկ: Տպաքանակը՝ 100:

Տպագրվել է «Գևորգ - Հրայր» ՍՊԸ

հրատարակչությունում

Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի 6:
Հեռ.՝ 52-79-74:

Էլ. փոստ husakn@rambler.ru